

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Alkotmánybíróság

1015 Budapest
Donáti u. 35-45.

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG	
Ügyszám:	11 1986-0 2013
Érkezett:	2013 JÚL 12.
Példány:	1
Melléklet:	— db
Kezelőiroda:	<i>[Signature]</i>

Ügyszám: AJB-2580/2013
Előadó: dr. Láposy Attila

Tisztelt Alkotmánybíróság!

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 2. § (3) bekezdésében biztosított jogkörömnél fogva

indítványozom

hogy az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 24. § (2) bekezdése, valamint 32. § (2) bekezdése alapján az Alkotmánybíróság vizsgálja meg és az Abtv. 41. § (1) bekezdésében, illetve az Abtv. 42. § (1) bekezdésében biztosított jogkörében semmisítse meg a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 2:22. § (1) és (2) bekezdését, mivel azok álláspontom szerint ellentétesek az Alaptörvény II. cikkében (emberi méltósághoz való jog), valamint az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében (magánszférához való jog) foglaltakkal.

Kérem továbbá, hogy emellett mondja ki az Alkotmánybíróság, hogy a Ptk. e rendelkezései nemzetközi szerződésbe ütköznek, mivel álláspontom szerint ellentétesek a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékkal Élő Személyek Jogairól Szóló Egyezmény (a továbbiakban: CRPD) 12. cikkében, valamint az 1993. évi XXXI. törvényben kihirdetett az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény 8. cikkében foglaltakkal.

Indokolás

Az Ajbt. 34. §-a az intézkedések között rendelkezik arról, hogy az alapvető jogok biztosa az Alkotmánybíróságról szóló törvényben meghatározottak szerint az Alkotmánybírósághoz fordulhat. Az Abtv. 24. § (2) bekezdése rögzíti, hogy az Alkotmánybíróság a jogszabály Alaptörvénnyel való összhangját az alapvető jogok biztosának határozott kérelmet tartalmazó indítványa alapján akkor vizsgálja, ha az alapvető jogok biztosának álláspontja szerint a jogszabály alaptörvény-ellenessége fennáll. Az Abtv. 41. § (1) bekezdése szerint, ha az Alkotmánybíróság a 24-26. § szerinti eljárásában a hatályos jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességét megállapítja, a jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést teljesen vagy részben megsemmisíti. Az indítvány előkészítése és előterjesztése során az Ajbt. és az Abtv. rendelkezései mellett figyelembe vettem az alapvető jogok biztosa vizsgálatának szakmai szabályairól és módszereiről szóló 2/2012. (I. 20.) AJB utasítást.

Több panaszos, két országgyűlési képviselő, valamint egy civil szervezet is azzal a beadvánnyal fordult hivatalomhoz, amelyekben az kérték, hogy kezdeményezzem az új Ptk. meghatározott rendelkezéseinek utólagos normakontroll eljárásban történő felülvizsgálatát az Alkotmánybíróságnál.¹ Több panaszos kifogásolta, hogy a Ptk. az érintett, fogyatékossgal élő személyek egyenlő méltóságához való jogát szükségtelenül és aránytalanul korlátozza azzal, hogy továbbra is fenntartja a kizárólag a helyettes döntéshozatalra épülő teljesen korlátozó gondnokság intézményét, jognyilatkozatait semmisnek minősíti. A panaszosok úgy látják, hogy az elfogadott törvényi szabályok, illetve a jogintézményre épülő egyéb rendelkezések nem felelnek meg Magyarország nemzetközi kötelezettségvállalásainak, nincsenek ugyanis összhangban a CRPD 12. cikkében rögzített követelményekkel, mivel nem biztosítják az érintett gondnokoltak számára a támogatott döntéshozatal lehetőségét.

A panaszbeadványok tartalmát és érveit, a Ptk. kodifikációs folyamatával kapcsolatos tanulmányokat, illetve a magyar, valamint az európai alapjogi gyakorlatot áttekintve arra a következtetésre jutottam, hogy az új Ptk. *cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokságra vonatkozó szabályaival kapcsolatban súlyos alkotmányossági aggályok igazolhatóak.*

Már 2012 márciusában, az új Polgári Törvénykönyvről szóló előterjesztés véleményezése során – több más észrevétellel együtt – kifejtettem a szaktárcának írt válaszában, hogy nem értek egyet a kegyeleti jog érvényesítésére jogosultak körének indokolatlan szűkítésével, a keresetindítási jogának ez esetben történő megvonásával. A javaslatom ellenére végül változatlan formában került az Országgyűlés elé a kódex e része, vagyis a kegyeleti jogi érvényesítésével összefüggésben a jelzett alkotmányossági probléma jelenleg is fennáll. Figyelemmel arra, hogy az Ajbt. 2. § (3) bekezdése feltételként nem határozza meg az indítványozáshoz külön panaszkelem létét vagy vizsgálat lefolytatását, így az Alaptörvény 30. cikk (1) bekezdésében meghatározott alapjogvédelmi kötelezettségemmel összhangban jelen indítványban – mivel mulasztásban megnyilvánuló alaptörvényellenességre vizsgálatára való felhívásra külön indítvány formájában értelemszerűen nincsen jogi lehetőségem – erre a kérdéskörre is kitértem.

Az indítvány indokolásával összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege Alaptörvény negyedik módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amely ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a II/3484/2012. AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény negyedik módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel azt mondta ki, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

¹ Azt, hogy a további kérdésekkel összefüggésben szükséges-e indítvány benyújtása külön vizsgáltam meg, lásd AJB-2249/2013. számú és AJB-1812/2013. számú ügyeket, az azokban megfogalmazott indítványokat.

A fenti elvi jelentőségű tétellel összhangban vizsgálati megállapításaim, illetve alkotmánybíróági indítványaim érvrendszerének megfogalmazása, az egyes alapjogok, alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybíróági iránymutatás megszületéséig, az alkotmányszöveg változását, a tartalmi, illetve kontextuális egyezőséget is figyelembe véve – az alapvető jogok biztosaként továbbra is irányadónak tekintem az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően meghozott határozatai indokolásában kifejtett érveket, jogelveket és összefüggéseket.

2. A Ptk. 2:21. §-a tartalmazza a cselekvőképesség teljes korlátozásával kapcsolatos alapvető szabályokat. A Ptk. 2:21. § (1) bekezdése rögzíti, hogy *cselekvőképtelen* az a nagykorú, akit a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett. A Ptk. 2:21. § (2) bekezdése alapján pedig a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá azt a nagykorút helyezi, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – tartósan, teljes körűen hiányzik, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – gondnokság alá helyezése indokolt. Végül a Ptk. 2:21. § (3) bekezdése arról rendelkezik, hogy a bíróság a cselekvőképességet abban az esetben korlátozhatja teljesen, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő módon vagy a cselekvőképesség részleges korlátozásával nem biztosítható. A Ptk. 2:22. § (1) bekezdése a cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozatával összefüggésben arról rendelkezik, hogy a cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozata *semmis, nevében gondnoka jár el*. Példaként említhető a kódexből, hogy a házasságkötés vonatkozásában a Ptk. 4:11. § (1) bekezdése szerint pedig automatikusan *érvénytelen annak a házassága*, aki a házasság megkötésekor cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt állt. Kiemelhető emellett a Ptk. 4:110. § (3) bekezdése is, amely a helyettes döntéshozatal nyomán azt rögzíti, hogy ha a jogosult cselekvőképtelen, akkor *az apaság megállapítása iránti pert* nevében a gyámhatóság hozzájárulásával a törvényes képviselő indíthatja meg.

A gondnokoltak jogainak védelme szempontjából a helyettes döntéshozatalra épülő kizáró gondnokság helyébe a hasonló tartalmú teljesen korlátozó gondnokság lép, bár a 2014. március 15-én hatályba lépő új Ptk. nemcsak terminológiájában, hanem rendszerében is némi garanciális előrelépést jelent (egyéni körülmények mérlegelése a teljesen korlátozó gondnokság során) az indítványom benyújtásakor hatályos polgári jogi kódex, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény rendelkezéseihez képest. A hatályos Ptk. 15. § (4) bekezdése alapján ugyanis cselekvőképességet *kizáró gondnokság* alá a bíróság azt a nagykorú személyt helyezi, akinek ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – pszichés állapota vagy szellemi fogyatkozása miatt – tartósan teljes mértékben hiányzik. A Ptk. 15/A. § (1) bekezdése pedig azt mondja ki, hogy a cselekvőképtelen személy jognyilatkozata alapvetően semmis, nevében gondnoka jár el. A gondnoknak a véleménynyilvánításra képes gondnokolt kívánságát, kéréseit – például a tartózkodási helyére vonatkozóan – a döntések meghozatala előtt meg kell hallgatnia és lehetőség szerint figyelembe kell vennie. Kivételként annyit tartalmaz a jelenleg hatályos Ptk. 15/A. § (2) bekezdése, hogy a cselekvőképtelen személy maga is megkötheti azokat a csekély jelentőségű szerződéseket, amelyek a mindennapi életben tömegesen fordulnak elő, és különösebb megfontolást nem igényelnek.

Közös elem ugyanakkor a hatályos és az új Ptk. rendszerében, hogy mind kizáró, mind pedig a teljesen korlátozó gondnokság esetében – szűk és igen nyilvánvaló kivétel mellett – a gondnokolt jognyilatkozatainak semmisségét, azaz automatikus érvénytelenségét mondja ki, azzal, hogy a gondnokolt nevében kizárólag a gondnok tehet érvényesen jognyilatkozatot. Mindez még a legbelső privátszférát érintő, az élet legszemélyesebb döntései esetében is így van, erre példa az említett házasságkötés, illetve az apaság elismerése, illetve megállapítása. Kétségtelen, hogy az új Ptk. 2:21. §-a alapján a teljesen korlátozó gondnokság alá helyezésre, ezzel a helyettes döntéshozatal elrendelésére egyfelől csak *végző eszközként* kerülhet sor, a döntés során pedig a bíróság olyan *összetett, tartalmi mérlegelésre köteles*, amely jóval túlmutat az érintett egészségi, mentális állapotáról szóló szakvélemény formális

jóváhagyásán. Az említett rendelkezéshez kapcsolódó bírói gyakorlat hiányában nem vélelmezhető, hogy ezek az eljárási garanciák ne érvényesülnének. Ezzel együtt az alábbiak miatt mégis alkotmányosan aggályosnak tartom azt, hogy a teljesen korlátozó gondnokság jogkövetkezménye – szűk kivétel mellett – valamennyi személyes jognyilatkozat semmissége, ami automatikus jogkorlátozást jelent és a bírói gyakorlat sem alakíthatja.

Az Alaptörvény II. cikke alapján az *emberi méltóság sérthetetlen*, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy *magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák*. Az Alaptörvény idézett rendelkezései teljes mértékben követik az Alkotmány szabályait és felfogását, összhangban állnak a korábbi, alábbiakban bemutatott alkotmánybírói gyakorlattal, így azokat zsinórmértéknek tekintetem jelen esetben is. Az alkotmánybírói gyakorlat alapján az *emberi méltóság* az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit.² Az alkotmánybírói gyakorlat kiemeli, hogy az emberi méltósághoz való jog az *ún. általános személyiségi jog* egyik megfogalmazásának tekinthető. Az általános személyiségi jog „anyajog”, azaz olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható. Az alkotmánybírói gyakorlat az általános személyiségi jogot különféle aspektusaival nevezi meg, például a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogként, az önrendelkezés szabadságához való jogként, általános cselekvési szabadságként, avagy a magánszférához való jogként.³

Az új Ptk. alapján a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság és a helyettes döntéshozatal – továbbra is – *általános jelleggel korlátozza az érintett személyt egyes különös személyiségi jogainak gyakorlásában*, sőt ennek kiterjedtsége végső soron az *érintett emberi méltósághoz való jogát, a jog alanyaként és nem tárgyaként való kezelés követelményét is alapjaiban érinti*. A cselekvőképességében teljesen korlátozott személy – ahogyan azt már kiemelttem – önállóan az új Ptk. hatályba lépését követően továbbra sem tehet érvényes jognyilatkozatot. A szabályozás ezzel átfogó módon avatkozik bele a magánéletébe, privát szférájába, döntési szabadságába. Mindezt ahelyett, hogy úgy biztosítaná a segítséget, támogatást a döntés meghozatala során, hogy eközben nem hárít indokolatlan kockázatot vagy veszélyt sem a társadalomra, sem a gondnokra. Álláspontom szerint az alkotmánybírói gyakorlat alapján a gondnokolt jognyilatkozatainak automatikus semmissége, valamint a legszemélyesebb jognyilatkozatok megtételének kizárása felveti az érintett, nagyrészt fogyatékossgal élő személyek emberi méltósághoz való jogának, az önrendelkezési jogának és a magánszférához való jogának aránytalan korlátozását.

Az Alkotmánybíróság a 36/2000. (X. 27.) AB határozatában részletesen foglalkozott a cselekvőképtelen és korlátozottan cselekvőképes személyek *egészségügyi önrendelkezési jogával*. A határozatban az Alkotmánybíróság elvi élel mondta ki, hogy az önrendelkezési jog, mint az emberi méltóságból fakadó cselekvési autonómia kifejeződése személyhez kötött. Különálló kérdés, hogy a jogi szabályozás az önrendelkezési jog elé bizonyos esetekben korlátot állít (feltételekhez köti vagy nem ismeri el annak érvényesülését). Amikor az egyéni cselekvési autonómia körébe tartozóan a jog más személy fellépését intézményesíti, nem az önrendelkezési jogot „ruhazza át” másra. A „helyette történő joggyakorlás” az önrendelkezési jog egyidejű törvényi korlátozása mellett biztosít másnak döntési lehetőséget; az önrendelkezési jog „helyette történő gyakorlása” – a személyiségtől elválaszthatatlan volta folytán – fogalmilag kizárt. Az AB álláspontja szerint a cselekvőképességet érintő

² Lásd 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 301, 308-309.

³ Lásd 8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 44.

gondnokság alá helyezésnek adott esetben garanciális jelentősége van a beteg jogai, érdekei védelme érdekében. Hasonló jelentősége van azonban az *arányok megtalálásának* a tekintetben, hogy a törvény *ne korlátozza általános érvénnyel* a személyes fellépést akkor, amikor a személyiségi jogok gyakorlásának alkotmányos korlátai azt nem indokolják.

Az Alkotmánybíróság a 74/2009. (VII. 10.) AB határozatban rögzítette, hogy a cselekvőképesség megléte nemcsak a bírósági és közigazgatási eljárás során elengedhetetlen, hanem a *magánjogi jogalanyok* egymás közötti *jogviszonyaiban* is. A gondnokság alá helyezéssel kapcsolatos szabályok *elsődleges célja* az ügyeinek vitelére képtelen és ezért kiszolgáltatott felnőtt személyének és vagyonának a védelme. A gondnokság intézménye azokat az embereket segíti, akiknek mentális megbetegedés vagy mentális képességeik megfogyatkozása miatt tartósan vagy átmenetileg sérült a döntési képességük. A döntési képesség teljes hiánya esetén a gondnok önállóan jár el. Emiatt a cselekvőképtelen személy jognyilatkozatai – a csekély jelentőségű, tömegesen előforduló szerződések (pl. buszjegy vásárlása) kivételével – semmisnek minősülnek. A szabály kiindulópontja az, hogy a gondnokság alatt állók döntési képessége oly mértékben sérült, hogy a jogszabálynak az érintett személyt saját döntéseinek következményeitől is meg kell óvnia, így az önmaga képviselőjére nem képes személy gondnoka éppen a gondnokolt jogainak érvényesítésében segíthet. Az AB rámutatott, hogy a gondnokság elrendelésével kapcsolatos rendelkezések azonban nem csupán a gondnokolt személyt, hanem a gondnokság alá helyezett jogviszonyba lépők *személyi és vagyoni érdekeinek a védelmét* is szolgálják.

Érdemes kiemelni végül a kérdéskör kapcsán, hogy az Alkotmánybíróság 39/2011. (V. 31.) AB határozatában azt állapította meg, hogy az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet valósított meg azáltal, hogy nem teremtette meg a cselekvőképtelen nagykorú személyek munka- vagy egyéb jogviszonyon alapuló foglalkoztatásának törvényi feltételeit és garanciáit. Az Alkotmánybíróság a határozata indokolásában rámutatott arra, hogy a cselekvőképtelen személyek teljes kizárása a munkaviszony típusú foglalkoztatásból adott esetben alkotmányossági aggályokat vethet fel.

Az utóbbi évtizedben folyamatosságot, fejlődést mutató alkotmánybírósági gyakorlat nyomán rekonstruálható az, hogy a polgári jogi kódexben rögzített praktikus kivételen, azaz a mindennapi életben tömegesen előforduló jogügyleteken túlmutatóan vannak az életnek olyan területei, ahol a gondnokolt érvényes nyilatkozatételének kizárása kapcsán vizsgálandó lehet alkotmányossági szempontból a korlátozás arányossága. Az elfogadott szabályok nyomán – ahogyan jelenleg – a jövőben is számos olyan jogintézmény elérhetetlenné válik a teljesen korlátozó gondnokság alatt élők számára, amelynek *szoros alapjogi vonatkozásai* vannak. Így a házasság, a választójog, az egészségügyi beavatkozás, a perképeség, az végrendeleti tanúskodás eleve kizárt minden olyan gondnokolt számára, akit a bíróság általános jelleggel helyezett kizáró gondnokság hatálya alá. Álláspontom szerint az élet legszemélyesebb nyilatkozatainak megtétele kapcsán aránytalan jogkorlátozást jelent, hogy erre csak a gondnok, törvényes képviselő döntése, helyettes döntéshozatala alapján kerülhet sor. A Ptk. 2:22. § (1) bekezdésében, valamint ehhez szorosan kapcsolódó (2) bekezdésében rögzített korlátozás – az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése nyomán – álláspontom szerint nem felel meg a VI. cikk (1) bekezdésében foglaltaknak, de ezen túlmenően sértik az Alaptörvény II. cikkében rögzített emberi méltósághoz való jogot is. A teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett fogyatékossgal élő személyek jogainak védelme szempontjából az is hiányosságot jelent álláspontom szerint, hogy az új Ptk. immár nem rögzíti külön, hogy a gondnoknak a gondnokolt döntéseit, preferenciáit és értékválasztásait kell elsősorban figyelembe vennie.

A gondnokság alá helyezés során alapvető alkotmányos garancia, hogy minden esetben egyedi bírósági vizsgálat szükséges az általános jellegű jogkorlátozás elrendeléséhez, ennek az egyedi bírósági vizsgálatnak pedig nem csupán a gondnokság alá helyezés indokoltságára, hanem az alkalmazandó jogkövetkezményekre is ki kell terjednie. A teljesen korlátozó gondnokoltság tényéhez kapcsolódó egyedi mérlegelés nélküli, automatikus jogkövetkezmény előírása álláspontom szerint az önrendelkezéshez való jog és a magánszféra

aránytalan korlátozásával, sőt az emberi méltósághoz való jog sérelmével jár. Nem vitatható ugyan, hogy adott esetben a gondnokolt jogainak és érdekeinek, illetve a velük jogviszonyba lépők személyi és vagyoni érdekeinek védelme legitim jogkorlátozási cél lehet, de mindez álláspontom szerint egy kisebb sérelmet okozó jogkorlátozással, így például a megtámadhatóság biztosításával elérhető, így álláspontom szerint ez sem felel meg az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében, II. cikkében és I. cikk (3) bekezdésében foglaltaknak.

3. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése kifejezetten előírja azt, hogy az alapvető jogok biztosa tevékenysége során megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére. A különleges monitoring funkció ellátása keretében, a benyújtott beadványok alapján álláspontom szerint a Ptk. 2:22. § (1) és (2) bekezdése kapcsán nemcsak alaptörvény-ellenesség, hanem nemzetközi szerződésbe ütköző helyzet is fennáll.

3.1 A *Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezményt* és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyvet (CRPD) Magyarországon a 2007. évi XCII. törvény hirdette ki. A CRPD kiemelt fontosságú 12. cikke részletesen szól a törvény előtti egyenlőség biztosításával kapcsolatos alapvető állami kötelezettségekről, szempontokról. A 12. cikk 1. és 2. pontja alapján a részes államok újólá megerősítik, hogy a fogyatékossgal élő személyeknek joguk van ahhoz, hogy a törvény előtt mindenhol személyként ismerjék el őket, és a részes államok azt is elismerik, hogy a fogyatékossgal élő személyeket az élet minden területén másokkal azonos alapon megilleti a jog-, illetve cselekvőképesség.⁴ A 12. cikk 3. pontja előírja, hogy a részes államok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek cselekvő-képességének gyakorlásához esetlegesen szükséges segítség hozzáférhetővé váljon.

A CRPD 12. cikk 4. pontja azt konkretizálja, hogy a részes államok biztosítják, hogy a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó valamennyi intézkedés, a nemzetközi emberi joggal összhangban, megfelelő és hatékony biztosítékokat tartalmaz a visszaélések megelőzésére. Az ilyen biztosítékok garantálják, hogy a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó intézkedések tiszteletben tartják a személy jogait, akaratát és választásait, összeférhetetlenségtől és indokolatlan befolyástól mentesek, arányosak és a személy körülményeire szabottak, a lehető legrövidebb időre vonatkoznak, továbbá hogy a hatáskörrel rendelkező, független és pártatlan hatóság vagy igazságügyi szerv rendszeresen felülvizsgálja azokat. A biztosítékok azzal arányosak, amilyen mértékben az adott intézkedések érintik a személy jogait és érdekeit. Végül az 5. pont külön is kiemeli, hogy e cikk rendelkezéseire figyelemmel a részes államok minden megfelelő és hatékony intézkedést megtesznek a fogyatékossgal élő személyek egyenlő jogának biztosítására a tulajdonhoz való joghoz és az örökléshez való joghoz, saját pénzügyeik ellenőrzéséhez, továbbá bankkölcsönhöz, jelzáloghoz és más pénzügyi hitelhez való egyenlő hozzáféréshez, illetve biztosítják, hogy a fogyatékossgal élő személyeket önkényesen ne foszthassák meg vagyonuktól.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a CRPD előírásainak megtartása felett őrködő ENSZ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága 2012. szeptember 20-21-én vizsgálta Magyarország országjelentését, a 12. cikk érvényesülése kapcsán pedig a következő a kifogásolt szabályozással összefüggő megállapítások tette: „A Bizottság aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy az új Ptk. tervezete továbbra is lehetővé teszi helyettes döntéshozatali rendszer fenntartását módosított formában. A Bizottság aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy az új Ptk. előkészítésének folyamata során nem született részletes és megvalósítható keret az Egyezmény 12. cikkének előírásaival összhangban lévő, a cselekvőképesség gyakorlását lehetővé tevő

⁴ Az eredeti angol nyelvű szöveg szerint (2-3. pont): „2. States Parties shall recognize that persons with disabilities enjoy legal capacity on an equal basis with others in all aspects of life. 3. States Parties shall take appropriate measures to provide access by persons with disabilities to the support they may require in exercising their legal capacity.”

támogatott döntéshozatallal kapcsolatosan. A Bizottság javasolja, hogy a Részes állam használja fel hatékonyan a jelen felülvizsgálati folyamatot a Ptk. és a kapcsolódó jogszabályokkal összefüggésben és tegyen azonnali lépéseket a gondnokság intézményétől való eltérés irányában, annak érdekében, hogy a helyettes döntéshozataltól elmozduljon a támogatott döntéshozatal felé, mely tiszteletben tartja a személy autonómiáját, akaratát és választásait és teljes összhangot teremt az Egyezmény 12. cikkével. Mindez magában foglalja az egyén jogának tiszteletben tartását, hogy saját maga tájékozott beleegyezését adja vagy visszavonja orvosi kezeléssel kapcsolatosan, hogy gyakorolja az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez való jogot, a választójogot, a házasságkötéshez való jogot, a munkához való jogot és a jogot, hogy lakóhelyét megválassza.”⁵

Figyelemmel a CRPD 12. cikkében foglaltakra, valamint a Bizottság azzal kapcsolatos értelmező észrevételeire álláspontom szerint a Ptk. 2:22. § (1) és a hozzá szorosan kapcsolódó (2) bekezdése a Magyarország által vállalt nemzetközi, emberi jogi aspektusú szerződéses kötelezettségekkel nincsen összhangban, azoknak nem felel meg, így a teljesen korlátozó gondnokság jogkövetkezményeivel kapcsolatos rendelkezések nemzetközi szerződésbe is ütköznek. Az automatikus semmisség jogkövetkezménye, a helyettes döntéshozatalra építő aránytalan korlátozás, a legszemélyesebb döntések egyéni meghozatalát blokkoló szabályok – ahogyan arra az előző pontban az Alaptörvény kapcsán rámutattam – túllépnek a részes államok mérlegelési keretein a kötelezettségek megvalósítása terén.

3.2 Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikke a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogról rendelkezik és rögzíti, hogy mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: Bíróság) az Egyezmény 8. cikkel kapcsolatos gyakorlata során az utóbbi időszakban intenzíven érintette a gondnokság intézményére, a gondnokság alá helyezés jogkövetkezményeire és a személyiségi jogok érvényesülésére vonatkozó szabályozást és gyakorlatot. A *Shtukatur v. Oroszország ügyben*⁶ a Bíróság az Egyezmény 8. cikkének sérelmét állapította meg a cselekvőképesség teljes megvonását illetően, mivel álláspontja szerint a cselekvőképesség teljes megvonására irányuló döntés aránytalan eszköz a törvényes cél elérése érdekében. A döntés indokolásában kiemelte a Bíróság, hogy a kérelmező magánéletébe való beavatkozás a vizsgált esetben nagyon súlyos volt, a cselekvőképesség megvonását követően a kérelmező az élet majdnem minden területén teljesen függővé vált a gondnokától. A *Krušković v. Horvátország ügyben*⁷ a kérelmezőnek kislánya született, és a gyermek anyjának beleegyezésével apasági nyilatkozatot tett. Amikor azonban az illetékes anyakönyvi hivatal értesült arról, hogy a kérelmezőt korábban megfosztották a cselekvőképességétől, kezdeményezték a kérelmező apaként történt bejegyzésének törlését. A Bíróság ebben az ügyben megállapította az Egyezmény 8. cikkének sérelmét, mivel a kérelmező számára lehetetlen volt apaságának elismertetése a nemzeti jog rendelkezései értelmében pusztán a cselekvőképesség elvesztése miatt. A Bíróság nem fogadta el azt az érvet, hogy ez a helyzet akár az apának, akár a gyermeknek a legjobb érdekét szolgálta volna.

Egy másik, ugyancsak horvát esetben, az *X és Y kontra Horvátország ügyben*⁸ Bíróság arra mutatott rá elvi élel, hogy ha valakit megfosztanak a cselekvőképességétől, az komoly

⁵ Vö. ENSZ Fogytékossággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága Záró Észrevételei Magyarországgal kapcsolatosan (CRPD/C/HUN/CO/1), 25-26. bekezdés.

⁶ *Shtukatur v. Russia*, judgement of 27 March 2008, application no. 44009/05.

⁷ *Krušković v. Croatia*, judgement of 21 June 2011, application no. 46185/08.

⁸ *X. and Y. v Croatia*, judgement of 3 November 2011, application no. 5193/09.

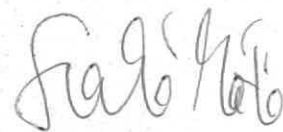
következményekkel jár. Az illető személy nem képes semmilyen jognyilatkozat megtételére és ez a függetlenségétől való megfosztását eredményezi a jog minden területén. E személyek olyan helyzetbe kerülnek, ahol másoktól függ, hogy születik-e döntés a magánéletük legkülönbözőbb területeit illetően, mint például, hogy hol éljenek, miként rendelkezzenek a tulajdonukkal és a bevételeikkel. Az ilyen helyzetbe került embereket számos joguktól megfosztják vagy jogaikban korlátozzák. Például, az ilyen személy nem végrendelkezhet, nem vállalhat munkát, nem köthet házasságot és nem létesíthet olyan kapcsolatot, amely jogi státuszát érintő következményekkel jár. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy éppen egy Magyarországot érintő esetben, a *Kiss kontra Magyarország ügyben* állapította meg a Bíróság egy politikai részvételi jog korlátozása, a választójogból való kizárás terén az automatikus jogkorlátozással kapcsolatos egyezményisértést.

Ahogy arra már felhívtam a figyelmet, az új Ptk. a teljesen korlátozó gondnokság alkalmazása esetén még a legszemélyesebb jognyilatkozatok megtételét – így például az apaság elismerését vagy a házasságkötést – automatikusan semmissé nyilvánítja, helyettes döntéshozatalt ír elő. Álláspontom szerint a Bíróság friss, folyamatosan fejlődő gyakorlata által az Egyezmény 8. cikkéből levezetett követelményekkel a Ptk. 2:22. § (1) bekezdése és a hozzá szorosan kapcsolódó (2) bekezdése nem egyeztethető össze, sérti a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot, így ennek kapcsán nemzetközi szerződésbe ütközik.

4. *Összességében* a fenti pontokban kifejtettek alapján kérem az Alkotmánybíróságtól a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:22. § (1) és (2) bekezdésének felülvizsgálatát és megsemmisítését, mivel azok álláspontom szerint ellentétesek az Alaptörvény II. cikkében, valamint az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében foglaltakkal. Kérem továbbá, hogy Alkotmánybíróság a Ptk. 2:22. § (1) és (2) bekezdései vonatkozásában mondja ki a nemzetközi szerződésbe ütközést, mivel azok álláspontom szerint ellentétesek a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal Élő Személyek Jogairól Szóló Egyezmény 12. cikkében, valamint az 1993. évi XXXI. törvényben kihirdetett az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény 8. cikkében foglaltakkal.

Budapest, 2013. július 12.

Üdvözlettel:

Prof. Dr. Szabó Máté